

Makale Geliş | Received: 04.09.2023.
Makale Kabul | Accepted: 04.10.2023.
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.1354963

Zehra YAZBAHAR

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr.

Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gümüşhane-TÜRKİYE
Gumushane University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Gumushane-TURKIYE
ORCID: 0000-0003-0419-1660
zehra-yazbahar@hotmail.com

Anıl ÇELİK

Yüksek Lisans Öğrencisi | Graduate Student

Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gümüşhane-TÜRKİYE
Gümüşhane University, Graduate Education Institute, Gümüşhane-TURKIYE
ORCID: 0009-0000-7257-0756
anil.celik@hotmail.com

Bir Uyumsuzun Notları: Tomris Uyar'ın Güncelerine¹ Yansıyan Çocukluk ve Gençlik Hatıraları

Öz

Bireyin duygu ve düşüncelerinin yanında günlük yaşantısı, deneyimleri, izlenimleri veya kişisel zevkleri hakkında da bilgi veren günlük, kişinin kendini ifade etme yollarından birisi olarak karşımıza çıkar. Anıların ve deneyimlerin saklanıp korunması için fırsat sağlayarak geçmiş ve geleceğe ışık tutar. Türk edebiyatındaki örnekleri roman, hikâye ve şiire göre az olsa da Salâh Bırsel, Nigâr Hanım, Nurullah Ataç, Oktay Akbal, Ömer Seyfettin, Cemil Meriç, Muzaffer Buyrukçu, Demir Özlü, Adalet Ağaoglu gibi yazarlar, günlük türünde eser ortaya koyan isimlerdir. Genellikle hikâyeleri ile ön plana çıkan Tomris Uyar da Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın günlük yazarları arasında yer alır. Günceleri boyunca anımsamalar yoluyla çocukluk ve gençlik zamanlarına dönüşler yapan yazarın duygu ve düşünce dünyasını yansıtan tutum ve davranışlarının kökenleri bu dönemlere dek uzanır. Sosyal çevresi ve özel ilişkilerini kurduğu insanların önemli bir kısmı yine bu yıllarda hayatına dâhil olur. Aynı zamanda edebî şahsiyeti, büyük ölçüde çocukluk ve gençlik dönemlerindeki kazanımları üzerine kurulur. Bu makalede Tomris Uyar'ın güncelerine yansıyan çocukluk ve gençlik yıllarındaki hatıralarına yer verilmiş, böylece yazarın bakış açısını, hayat görüşünü, karakteristik özelliklerini ve edebiyat yaşamını etkileyen pek çok niteliğin bu yıllarda ortaya çıktığı gösterilmeye çalışılmıştır. Diğer bir ifadeyle çalışmamızda Tomris Uyar'ın günceleri, bahsi geçen periottaki verilerden hareketle incelenerek yazarın o yıllardaki duysal ve düşünsel dünyası aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tomris Uyar, *Gündökümü*, Günlük, Hatıra.

Notes of a Misfit:

Childhood and Youth Memories Reflected in Tomris Uyar's Diaries

Abstract

The diary, which provides information about the individual's feelings and thoughts, as well as about her daily life, experiences, impressions or personal pleasures, is one of the ways of self-expression. It sheds light on the past and the future by providing an opportunity to store and preserve memories and experiences. Although their examples in Turkish literature are few compared to novels, stories and poems, writers such as Salâh Bırsel, Nigâr Hanım, Nurullah Ataç, Oktay Akbal, Ömer Seyfettin, Cemil Meriç, Muzaffer Buyrukçu, Demir Özlü, Adalet Ağaoglu are the names that produce works in the diary genre. Tomris Uyar, who usually comes to the fore with her stories, is also among the diary writers of Turkish Literature in the Republican Period. The origins of the author's attitudes and behaviors, which reflect her world of emotions and thoughts, date back to these periods. An important part of the people with whom she has established social circle and special relations are also included in her life during these years. At the same time, her literary personality is largely based on her achievements in childhood and youth. In this article, Tomris Uyar's memories of her childhood and youth, which are reflected in her diaries, are included with the aim of showing that

¹ Yazılarını "günce" olarak adlandırdığından çalışmada yazarın yazıları için günlük yerine günce ifadesi kullanılmıştır.

many qualities that affected the author's perspective, view of life, characteristic features, and literary life emerged in these years. In other words, in our study, Tomris Uyar's diaries were examined based on the data in the mentioned period, and the author's sensory and intellectual world was conveyed in those years.

Keywords: Tomris Uyar, *Gündökümü*, Diary, Memory.

Giriş

“Günce yazarken,” diyor Anais Nin,
“biçe acı gelen birtakım gerçeklerle yüzleşmekten kaçınmanın getireceği sakıncalar
hep söz konusudur (...) Yine de bence en önemli sorun, yazdıklarımıza
omuzumuzun üstünden kaçamak bir bakış atan birinin, gizli benliğimizi yargılayan
birinin uyandırdığı korkudur.”

Bu görüşe katılmıyorum. Bence yazar, *hangi* gerçekleri okurlarla paylaşmak istediğini, *hangi* acı gerçeklerin yalnızca kendisini ilgilendirdiğini saptayabilen kişidir.

Tomris Uyar
(2023, s. 406)

Kişisel ifade araçlarından biri olan günlük; anıları kaydetme, bunun yanında deneyimleri, duygu ve düşünceleri verme amacıyla yazılır. Türk edebiyatında günlük olayların kaydedildiği ya da padişahların hayatlarından kesitler sunan vakayiname, ruzname ve ruznamçeler, günlük adı altında değerlendirilse de Batılı anlamda günlük, Türk edebiyatına -birçok tür gibi- Tanzimat ile birlikte girer. Yaşanmış olayların ve hissettirdiklerinin gelecekte hatırlanması ve paylaşılması için kaynak niteliği taşıyan bu yazı türü, geçmişten günümüze farklı adlandırmalarla karşımıza çıkar: Ali Bey'in "journal", Falih Rıfki Atay'ın "gündem ve gündelik", Nurullah Ataç'ın "günce", Salâh Birsal'ın ise "günlük" adını kullandığı türe Feridun Andaç, farklı bir perspektiften yaklaşır. Bu doğrultuda günlük ve günce arasındaki ayrıma dikkat çeker. Ona göre günce, yazan kişinin iç dünyasını sergileyen ve daha çok gizli kalması gereken içe dönük yazıları karşılarken günlük, okuru düşünerek yazılan dışa dönük yazılardır (Çetin, 2012, s. 107-126; Fıstıkçıoğlu, 2021, s. 4-22; Kudret, 2003, s. 316-321; Yivli, 2017, s. 495-499). "Feridun Andaç'ın günce ile günlük kavramları arasına koymak istediği ayrım 'içe dönük'lük ve 'dışa dönüklük'tür. Eş anlamlı olarak kullanılan bu kelimelerden 'günlük'ün daha çok benimsenmesi sebebiyle 'günce' ile 'günlük'ü bu şekilde ayırmak mümkün gözükmemektedir." (Fıstıkçıoğlu, 2021, s. 5). Öyle ki günlükler, genel hatlarıyla yazan kişinin yaklaşımına göre kategorilendirilebilir: Kişisel duygu ve düşünceleri ifade etmeye yönelik olan içe dönük günlükler, yazarın iç dünyasına odaklanırken dışa dönük günlükler, kişinin çevresini ya da dış dünyayı kaydettiği yazılardır.

Batıda doğup gelişen, Türk edebiyatında çok fazla örneği ile karşılaşmadığımız günlük türünde akla gelen isimler arasında Salâh Birsal, Nigâr Hanım, Nurullah Ataç, Oktay Akbal, Ömer Seyfettin, Cemil Meriç, Muzaffer Buyrukçu, Demir Özlü, Adalet Ağaoglu vardır. Özellikle ve öncelikle Cumhuriyet Dönemi Türk hikâyeciliğinde dikkat çekse de Tomris Uyar'ın da günceleri mevcuttur. "Gündökümü" adı altında bir müddet süreli yayınlarda güncelerini paylaşan Uyar, daha sonra bunları kitaplaştırır. İlk olarak sadece 1975 yılını kapsayan güncesi, *Gündökümü 75* adıyla çıkar. Sonrasında ise *Sesler, Yüzler, Sokaklar* (1975'ten 1979'a kadarki yılları), *Günlerin Tortusu* (1980-1984), *Yazılı Günler* (1985-1989), *Tanışma Günleri/ Anları* (1990-1994) ve *Yüzleşmeler* (1995-1999) şeklinde yayımladığı güncelerini *Gündökümü* isminde birleştirerek "Bir Uyumsuzun Notları" alt başlığıyla yayımlar (Altan, 2022; Barbur, 2019; Kadızade, 2011, s. 40-43; Uyar, 2016; 2020; 2023). 1975-1999 yıl aralığını kapsayan yazılarının zengin bir malzemesi vardır. Yazarın kişisel ve sosyal yaşamını, içinde yaşadığı toplumun farklı yönlerini, bir yazar olarak toplumunun sosyal, toplumsal, siyasal ve kültürel değişimlerini günceleri aracılığıyla okurla buluşturur. 1975 yılında "her şeye karşın yitmediği umudu" ile başlayan güncelerde tavrı, ideallerine dair beklentilerini diri tutmaya gayret eden, güçlülere ve dayatmalara karşı direniş gösteren yapıdadır. Fakat geçen zaman ve yaşantıları,

yazarın umudunu beslemekten ziyade tüketir. “Gündökümlerine ister ‘Tanışma Anları’, ister ‘İpuçları’, ister ‘Yüzleşmeler’ diyeyim hep aynı karamsarlık, dahası giderek artan bir umutsuzluk taşıyor sayfalardan. Son günlerde iyiden iyiye kızışan olaylar sonucunda nicedir beklediğim kararı aldım: yeni bir parıltı, bir ışık görmedikçe gündökümü yapmaktan vazgeçme kararı.” (Uyar, 2020, s. 554) sözleriyle okura seslenen Uyar, umutlarını azar azar kaybeder. “Her şeye rağmen yitirmediği umudu” ile başlattığı güncelerini “giderek artan umutsuzluk” duygusu içinde günce tutmak istemediğini söylediği son güncesiyle 1999 yılında bitirir.

Feridun Andaç gibi günlük ve günce ayırımına giden Tomris Uyar, yazarların büyük çoğunluğunun kendileri için günlük tutmadığını düşünür ve ekler:

(...) kişisel notlar defterde kalırsa, yazarın günlüğü oluyorlar, yayınlananlarsa, “günce”. Güncelerin en büyük yararı, yazarın içdünyası üstüne okura yan bilgiler vermeleri bence. Her ne kadar yazar, böyle bir güdüden yola çıkmıyorsa da. Bir başka yararları, yazarın sanatsal değiştirmeye ya da kurguya elverişli görmediği izlenimleri okuruyla paylaşmasına olanak tanınmaları. Daha doğrudan bir edebiyat türü günce.

Ama her günce yazısının sapına kadar doğrucu olduğu ileri sürülebilir mi? (Uyar, 2020, s. 238).

Uyar’a göre günce, yalnızca birkaç günün gerçeklerinden ziyade bütün kitabın gerçekliği düşünüldüğünde onu yazan kişinin iç dünyasını kavramaya yardımcı olur. Kendi yazılarını günce sınıfına dâhil eden Uyar hem iç dünyasını sergileyen içe dönük yazılar yazar hem de okuru düşünerek okunması amaçlanan dışa dönük yazılar kaleme alır. Söz edeceği gerçekliği bu sayede bir tür kurgulamadan geçirir. Diğer bir ifadeyle yazarın oğlu Hayri Turgut Uyar’ın

Annemi okuduğum zaman, tanıdığım bir annem var yani, “Evet ben biliyorum bu kadını” dediğim. Annemin kitapları yayımlandığında şöyle bir bakardım ama mühendis kafalı biri olduğumdan açıkçası başlarda çok da ilgimi çekmezdi. Onun yazılarıyla tanışmam ergenlik yıllarıma rastlar; on beş-on altı yaşlarıma. Yazdıklarını okuduğumda, “Evet, biliyorum ben bu hikâyelerin bu kısmını; anlattığı şeyleri de biliyorum” diye düşünürdüm. Tabii neredeyse hiçbir zaman gerçek hayatta olan bir şeyi birebir bulamazsın. Birkaç olayın, birkaç farklı karakterin karışımıdır, kendi ekledikleri çıkardıkları da vardır. Gerçeğe dayansa bile kurgudur yani. Ama şöyle; Tomris Uyar’ı okuyan biri, özellikle *Gündökümleri*’ni, onu tanır. Yakın hisseder kendine, onu yıllardır biliyormuş gibi. (Barbur, 2019, s. 35)

ifadelerinden de anlaşılacağı üzere samimi dil ve üslupla kaleme aldığı günceleri, her ne kadar gerçek yaşantıya dayandırılıp nesnel bir perspektiften verilse de tamamen şeffaf değildir. Diğer yandan kurguya ve düşünceye dayalı türlerin olanaklarından yararlanma fırsatını da bulur. Tüm bunları yaparken de gerçeği bozmadan ama gerçeklik karşısındaki öznel tavrını da aktararak günlerini yazı malzemesi hâline getirir. Kişisel, sosyal, toplumsal, siyasal ve kültürel birçok olayı ele aldığı ve “gündökümü” adını verdiği yazılarında çocukluk ve gençlik yılları da kendine yer edindir.

Çocukluk Yıllarındaki Hatıraları

Yaşamı niteliksel ve niceliksel olarak ele alan Tomris Uyar; birey ve toplumun iç içe olduğunu, böylelikle birbirlerini tamamladığını düşünür. Birey ile toplum ilişkisinin derecesi de yaşamın yetkinlik seviyesini belirler. Yurttaşlık bilincine sahip ve aynı zamanda bir anne olan yazara göre geleceğe yön vermesi açısından toplumun en önemli kesimi, onu yetiştiren kişinin izlerini önemli ölçüde taşıyan, bu sayede ayna görevi üstlenen çocuklardır. Bireyin kişiliğinin ve düşüncelerinin şekillenmesinde mühim bir yeri olan çocukluk yılları, yazarın günlüklerinde de karşımıza çıkar. Görüşlerinden etkilendiği ve günlüklerinde çokça bahsettiği Marcel Proust gibi şimdiki zamana ait bir eşya/nesne ya da mekân, yazara geçmiş zamanı hatırlatır ve bu hatırlamalar da güncelerinde çocukluk yıllarına dair hatırlarla karşılaşmamızı sağlar.

Tomris Uyar'ın nasıl bir çocuk olduğuna ve nasıl bir çocukluk geçirdiğine dair izlere rastladığımız gündökümlerinde geçen en eski hatıra, yazarın iki aylık bir bebek olduğu zamana aittir. Eserlerinde sıklıkla karşımıza çıkan su imgesinin temelini çocukluğuna dayandıran yazar, daha iki aylıkken sıcak suyla değil, bahçede, ılık ilkyaz güneşinde ısınmış suyla doldurulmuş küçük bir küvette yıkanmasını ilerleyen yıllarda suya, özellikle denize ilgisinin sebebi olarak görür. Bununla birlikte su, hamam tecrübeleri münasebetiyle yazarda olumsuz izler de bırakır. *Sesler, Yüzler, Sokaklar*'ın 7 Ağustos 1975 tarihli gündökümünde beş altı yaşlarındayken hamama gitme hatırasını aktarır:

Şimdiye kadar bir kere gittim hamama; çok küçüktüm, beş-altı yaşlarındaydım. Memeleri masallardaki gibi sarkık, korkunç kadınlar çırılçıplak dolaşıyorlardı ortalıkta, (...) Beni de soyunmaya zorladılar. Nedenini ancak bugün kavrayabildiğim bir ürküye kapıldım, başladım ağlamaya. "Çıkarın beni buradan!" diye ağladım uzun uzun. (...) Bir daha da ne hamama ayak bastım ne de şimdiki adıyla 'sauna'ya. (2023, s. 57).²

Kadınların çırılçıplak hamamda dolaşmasından korkan ve kendisinin de soyunmaya zorlanmasından ürken yazar, çocukluk yıllarında yaşadığı bu olumsuz hamam tecrübesinden sonra bir daha sauna ve hamama gidemez. Aynı zamanda basit bir çocuk refleksi olarak istenmeyen durumda vücudun doğrudan tepki verme hâlini, güncelerindeki bazı çocukluk hatıralarında kendi çocuk kişiliğinin özelliği olarak nitelendirir.

Yazlı Günler'in 5 Ağustos 1987 tarihli "Bayram" başlıklı gündökümünde bayramın gelişi ve çevresinde süregiden bayram hazırlıklarının anlatan Uyar, bayrama hazırlık yapmasının gerekli olduğunun kendisine sık sık hatırlatılmasından kaynaklı yaşadığı panik üzerinde durur. İstemediği durumlar karşısında vücudunun verdiği itiraz refleksinden "Çocukluğumda, Pazar akşamları ateşim çıkardı. Pazar paniğinin sonucu gibiydi. Çantamı yapınca, ateşim düşerdi: ertesi güne hazırlanmış olurdum." (2020, s. 135) sözleriyle bahsettiği bir diğer güncesinden de anladığımız üzere yazar, düzeni kurmasıyla birlikte rahat eder. Çocukluk döneminde temeli atılan bu özellik, ilerleyen zamanlarda yazarın özel ve çalışma hayatını da şekillendirir.

Tanışma Günleri/ Anları'nda

Korkuyla ilk ne zaman yüzyüze geldiğimi anımsamıyorum doğrusu. Çocukluğumdan bir ipucu bulamıyorum, bir tane dışında: yapmak istemediğim birşeyi yapmaya ya da gitmek istemediğim bir yere gitmeye zorlandığımda ürkerdim, ateşim gerçekten yükselirdi, bacaklarıma inanılmaz sancılar saplanırdı. Bunların uyduruk özürler olduğunu düşünerek üstlerine gider, ateşimi yoksayıp bacaklarımı yürür hale getirirdim. (2020, s. 390-391)

diyerek örneklemediği ürkü, yineleyip genellemektedir. Yetişkinliğinde bu meselelerin korkuya dayalı kısmını "korkudan korkmamayı" öğrenerek bir nebze halledecektir. Öyle ki yetişkinliğinde gece vakti kentin karanlık sokaklarında dolaşacak ve karşısına çıkan her erkeğin ona saldıracak gibi bir kaygısı olmayacak kadar cesaretlidir. Hayata dair çeşitli olgularla ilk karşılaşmalarını anlattığı *Tanışma Günleri/ Anları*'nda genel olarak çocukların bilinmeyenle ilişkileri üzerine durduğu bir gündökümünde, kendi çocukluğundan da bildiğini ifade ettiği bu ilişkilerin oluşumunu aktarır: "(...) beş yaşında, kısa bir süre, günde beş vakit hiç aksatmadan namaz kılmaya sardırılmışım ailemin şaşkın bakışları altında. Engellemeye kalkışsalar, büyük bir olasılıkla uzardı bu süre, sırf onlara karşı çıkmak için." (2020, s. 406). Gözlem ve taklit yoluyla öğrenme yaşlarında oluşuna ve ibadetle ilgili görüşlerine Sevgi Soysal'ın hapisane günlerinden bahsettiği 16 Temmuz 1976 tarihli gündökümünde de yer verir. Soysal, hapishanenin katı kurallarının karşısında daha katı kurallar uygulayarak bu kurallara karşı çıkar. Jimnastik yapması da bunlardan biridir. Soysal'ın hapisane günlerinde kendisine getirilen kısıtlamalara tepki göstermenin yollarından biri olarak gördüğü jimnastik yapışı ile ironik bir bağlantı kuran Tomris Uyar, "daha gizemli bir cimnastik olan namaz"

² Güncelerden yapılan alıntıların sadece yılları ve sayfaları verilecektir. Yapı Kredi Yayınları tarafından yayınlanan günlüklerden *Gündökümü* Pin 2023 baskısından, *Gündökümü* IP'nin ise 2020 baskısından yararlanılmıştır.

(2023, s. 133) benzetmesiyle Soysal'ın hapisane kurallarına atıfta bulunur. Dua alışkanlığını da anlattığı güncelerinde her şeyi bildiğini kabul ettiği Tanrı'nın zatından bir beklentisi olmadığını, her şeyi bilen Tanrı'nın dualarını da bileceğini düşünür. Şekle dayalı ibadet faaliyetlerini de yine aynı yaşta sonlandırır. Sosyal ilişkileri ve tüketim alışkanlıkları üzerine yazdığı gündökümlerinde yer yer dindar birisi olmadığını ifade eder.

Tanışma Günleri/Anları'nda kendi deyimiyle çocukluğunun harika çocuklarından ve onlara karşı tutumundan bahseder:

Benim çocukluk yıllarımın harika çocukları İdil Biret ile Suna Kan'dı. İmza düşkünü olmadığım halde onlara ortak bir konser broşürlerinde yer alan fotoğraflarını imzalatmışım. Bir dalgınlık ya da dağınıklık anıma kurban gitmemişler, hâlâ kitaplığında yerlerini koruyorlar. Oysa artık "harika"nın çocuğa yakıştırıldığında geçici bir sıfat olduğunu biliyorum: büyüdüğünde fos çıkan ne harikalar gördüm. (2020, s. 412).

Fransız edebiyatının harika çocuğu sayılan Raymond Radiguet'in *İçimizdeki Şeytan* romanını okumasıyla çocukluk yıllarının harika çocuklarını anımsayan Uyar, sanatta eskimezlik özelliğinin çocukluk yıllarıyla ilintisini sorgular. Radiguet'in romanını ilk okuduğunda yirmili yaşlarda olduğunu belirten yazar, kendi çocukluk yıllarının harika çocukları diye adlandırılan İdil Biret ile Suna Kan'ı ve onlara duyduğu hayranlığı hatırlar. Çocukluk zamanlarında onu etkileyen "harika" sıfatının hâldeki zamanda geçici olduğunun farkındadır. Yazara göre bu paye, aslında kıdeme tapan ve geleneksel ölçütleri beklenmedik bir birikimle tersyüz eden gençlere toplum tarafından sus payı diye verilen bir özelliğe sahiptir. Öyle ki çocukluğunda çok beğendiği bu isimlerin yaşlarının küçüklüğüyle ya da teknik becerileriyle onu etkilemediklerini artık kavramıştır. Uсталıkları, yoğun birikimleri aracılığıyla dünü ve bugünü yarına taşımalarında, bir anlamda zamanı zamansızlaştırmalarındadır. Dolayısıyla mevcut gününe uzanan bu hatıraya ve o günlerin değer yargılarına bakış açısı da artık eskisinden farklı ve farkındalıktır.

Sesler, Yüzler, Sokaklar'ın 3 Mayıs 1975 tarihli gündökümünde Taksim'e çıkıp çocukluğunda yaşadığı evinin sokağına girdiğinde tuhaf hissettiğinden ve bunun sebebinden söz eder:

O evde altı ay, her an ölümle yüzyüze yaşamıştık. Ortaokuldaydım. Yandaki kaçak yapı yüzünden birden çatlamıştı duvarlar. Oturma odasındaki çatlaktan sokak görünüyordu. Annem, elinde bir kurşun kalem, her gün cetvelle ölçüyordu çatlakların genişliğini. Bir gün önceden bu yana ne kadar açılmış diye. Başka bir eve taşınamıyorduk; kiracıları çıkarmıştık, annem çalışamayacak kadar hastaydı. Bir yaşlı annemle bir zamanlar dedemin yanında çalışmış saralı bir yaşmaya bakmak zorundaydık. Gelir kaynakları tükenmişti. Kardeşimle ben özel okullara gidiyorduk.

Ufak bir deprem hepimizin sonu demektir. Çok güç bir altı aydı. Belki şimdiki korkulu gece uyanmalarımı, sık sık deprem oluyor sanmamı, kapalı, sıkışık yerlere dayanamayışımı o günlere borçluyum. (2023, s. 29).

Çocukluğunda yaşadığı bu travma, yaşamında olumsuz etkiler bırakmıştır. Yaşamak zorunda kaldığı bu çatlak ev, yazarın sonraki yıllarında kapalı ve sıkışık yerlerde kalamamasına, sürekli deprem korkusuyla yaşamasına ve gece korkuyla uyanmasına yol açmıştır. 27 Nisan 1977 tarihli gündökümünde yine eskiden ailesiyle yaşadığı yalının yıkılmak üzere olduğundan, eşyalarına sahip çıkılması gerektiği uyarısı aldığından bahsederek yalının kiralanan bir katında yaşamış kozmopolit insanları anlatır. "Zemin katta, bir süre de Halit Refiğ'ler oturdular. Halit ile annelerimiz kardeş çocuklarıydılar. Ama önemli olan o değildi; sinema denilen sanatı, sinemada estetiğin ne olduğunu Halit'ten öğrendim çocuk yaşta." (2023, s. 186) dediği ve annelerinin kardeş çocukları olduğunu belirttiği Halit Refiğ yalının sakinlerinden biridir. Tomris Uyar, yalı hayatının müşterekliğinin yanı sıra bu ev aracılığıyla uzandığı çocukluk dönemlerinde karşı cins yaşlılarıyla olan münasebetlerini de anımsar: "Delikanlılar, bizi ille de sevgili edinmeye çalışmazlardı o dönemde. Birlikte yürümek, top oynamak, ansızın Çamlıca tepesine çıkmak gibi çılgınlıklar

hepimize yeterdi. Sevgililerimizi de anlatırdık birbirimize, dertleşirdik.” (2023, s. 186). Oğul Hayri Turgut Uyar'ın

Babamla annem arasında on dört yaş fark vardı. Babam 1927'li annemse 1941'li. Babam daha ziyade evde olmayı, annemse dışarıda olmayı severdi. Farklı kişiliklere sahiplerdi. Çok dışa dönük bir insanla çok içe dönük bir insandan bahsediyorum burada. Annem, insan ilişkilerinde rahattı. Babama, “Sürekli evdesin, çık arkadaşlarınla dolaş, bir kadın arkadaşınla yemeğe git” derdi. Bu tür konularda açık fikirliydi. İnsanlar çıksın başkalarını görsün, herkesin kendine ait bir sosyal hayatı olsun. (Barbur, 2019, s. 34)

cümlelerinde Tomris Uyar ve Turgut Uyar'ın farklı kişiliklere sahip olduğunun yanında Tomris Uyar'ın karşı cinsle olan ilişkilere bakış açısı da görülür. Yazarın hayatı boyunca çok sayıda erkek dostunun olabildiğinin önünü açan çocukluğundaki arkadaşlık deneyimleri, onun ileriki yaşantısındaki ilişkilerinin temelini atmıştır. Fakat çocukluk yıllarına ait bu deneyimler, olumsuz yaşantıları da içermektedir. Zira yalnızca doğru yaşantıları tecrübe etmemiştir. Çocukluk dönemine dair doğrudan bir tacizden söz etmemekle birlikte *Yazlı Günler*'in “Tarihsiz İlişkiler” başlıklı gündökümünde bir delikanlının tanışma çabası adı altında kendisini dolmuşta sıkıştırmasıyla başlayan bir münasebeti aktarır. “Çünkü çocukluğumdan beri bu gibi durumları kendi başıma çözmekten yanayım.” (2020, s. 111) diyen Uyar, çocukluk yıllarında tatsız deneyimler yaşamış olduğunu da belirtir.

Bir seyir deneyi: Amacord.

Ama yalnız ellerimi kirli görünce

Anımsıyorum çocuk olduğum günleri (2023, s. 299)

alıntısıyla başladığı *Günlerin Tortusu*'nun 21 Mayıs 1981 tarihli gündökümünde 1946 yılındaki Şişli Hanımeli Sokak üzerindeki evinden bahseder ve o günlere dair anımsamalarının dökümünü verir:

Okumayı söktüğüm yıl bu: 1946. Sokağa adını veren çiçeğin bu evin balkonlarını izleyerek ta tepelere çıkan hanımeli sarmaşığı olup olmadığını düşünüyorum.

İçeriden, mutfaktan, yanık kestane gibi, çikolata gibi bir koku geliyor. Demek yengelerin kek yapma günleri, demek haftanın özel günü Perşembe.

(...)

İrkiliyorum. Bu düşün zamanla başka kalıplara gireceğini seziyorum şimdiden, ama kılıktan kılığa geçse de sürüp gidecek yaşamım boyunca, onu da biliyorum. (2023, s. 300).

Yazarın bu anlatımından “okumayı o yıl söktüğü, mutfakta çeşitli hisımların çeşitli yiyecekler için bir gün rutini tutturduğu ve rutinleri belirleyen günlerin başka çeşitli özellikleriyle öykülerine de yansıdığı, bazı yaşantıların yaşam boyu sürebilecek izleri olabileceğinin hislerini o günlerden itibaren taşımakta olduğu” öğrenilmektedir. Daha erişkin yaşlarında da kilolu olduğunu³ ve şimdilerde bayağı bulduğu abartı takılarla -örneğin sallantılı küpelerle- Sarıyer Piyasa Caddesi'nde yürüyüşünü, kendisini dışarıdan gören bir gözle anlatarak anımsamaktadır.⁴ Kilo meselesi, bazı kız çocukları gibi takıntısıdır ve hayalindeki entelektüel modeli, kilolu bir figürle bağdaştıramaz. Kilolu olmayı, çirkinlik vesilesi olarak düşünüp ağlar. Yine o günlerde, özellikle Halit Ziya ve Reşat Nuri gibi isimlerin eserlerini okuduğu da öğrenilmektedir. Yazar olmaya karar verişine ve Anton Çehov okumalarının bundaki etkisine, nasıl bir yazar olmak istediğine dair görüşlerine de çocukluk anımsamalarında yer verir: “Çehov okuyorum. Yazar olmaya karar verdim. (...) Kalın kitaplar

³ Muhtemelen onlu yaşlarının başıdır. Zira *Sesler, Yüzler, Sokaklar*'da yer alan 10 Mart 1979 tarihli gündökümünde ismi geçen Sarıyerli Mehmet, Uyar'ın on iki yaşındayken tumbul olduğunu ifade eder. Uyar da genç kızlığa girerken bu hallerini anımsadığını fakat tam olarak hangi yaş olduğunu bilemediğini söyler. Bu bilgi, sevdiği giyim aksesuarlarından bahsettiği günce ile de uyusmaktadır (2023, s. 248-250).

⁴ *Sesler, Yüzler, Sokaklar*'da 1 Mayıs 1975 tarihli gündökümünde mevcut günde Piyasa Caddesi'nin hâlen çocukluk hatıralarındaki dokuyu koruduğunu aktarır (2023, s. 26).

yazmayacağım ben. Şöyle birkaç sözcükle anlatacağım ne demek istediğimi: onu başkaları kendi deneyleriyle bütünlesin. Yaşam denilen büyük deneyi sayfalarla kısıtlamaya, sınırlamaya kalkışmaktan korkuyorum, bir 'prtt!' çekiyorum böylesi çabalara." (2023, s. 302-303). Yazar olmaya henüz çocukluk yıllarında karar veren Uyar, kalın kitaplar yazarak okuyucunun düşünce ve duygu dünyasını kısıtlamayı istemez. Az cümleyle duyuları etkileyen çok şey anlatan bir yazar olma isteği, çocukluğunda oluşur.

Sesler, Yüzler, Sokaklar'ın 6 Nisan 1976 tarihli gündökümünde ateşinin çıktığı bir gün, ateşlenmesi yoluyla çocukluğuna döner. İstanbul'un Cevizlik semtini ve gündelik yaşantıdan hatırladığı kesitleri verdikten sonra "Cevizlik, bir zamanı mı belirliyor aslında, bir mekân mı? İkisinin de eşit ölçüde kullanıldığı bir kesiti mi?" (2023, s. 119) diyerek gündökümünü Marcel Proust'a atıfla tamamlar: "Proust, bir Madlen'in çağrıştırdığı anı tadıyla başlamış *Geçmiş Zamanın Ardında*'yı yazmaya. İyi de etmiş." (2023, s. 119). Proust'un "şey"lerin doğrudan sebep kurmayan çağrışımlara dayalı anımsatmaları üzerine "şey"ler ve bellek arasında kurduğu bu ilinti, Uyar'ın hatıralarını ele alışında da sık sık kendisini gösterir. Öyle ki hâldeki bir mekân ya da herhangi bir nesne, yazara geçmişindeki anıları hatırlatır. Tomris Uyar, güncelerinde yer verdiği hatıralarını saf çağrışım düzeyinde bırakmayarak dolaylı bir sebebe de dayandırır.

Yazlı Günler'in 11 Nisan 1987 tarihli "Arpacık" başlıklı gündökümünde kendisiyle hususi ilişki kurmaya çalışan genç edebiyat ilgililerinin densizliklerinden şikâyet eder. Bunun yanında bu güncesinde küçüklüğünde edebiyatın büyük isimleriyle geçen tanışma hatıralarını da anımsar. Peyami Safa'nın evinde bulunduğunu, Reşat Nuri'yi orada tanıdığını, her eserini okuduğu bir yazar olmasına rağmen bunu söylemekte bile çektiği utangaçlığı anlatır (2020, s. 118-120). Bir çocuk olarak kendisinde o yaşlarda bulunan değerlerin, sonraki zamanın gençlerinde bile bulunmamasından ve kendilerini edebiyat meraklısı olarak tanımlayanlarda lakayt bir seviye düşüşü oluşundan yakınır. "Anneannem bir Bektâşi kızıydı ve şiirle yakından ilgileniyordu. Büyükbabam şiir yazar, annem de çeviriler yapardı; babamın yayımlanmış kitapları vardı." (Özkan, 2002, s. 8) sözleriyle bahsettiği ailesinin de etkisiyle edebiyata küçük yaşlardan beri ilgi duyan yazar, bu yaşlarda eserleri farklı dillerden okuduğunu ifade eder. *Tanışma Günleri/Anları*'nda yer verdiği Oscar Wilde ile tanışmasını anlattığı gündökümünde babasının Wilde'ın *Mutlu Prens* kitabını henüz 5 yaşındaki Tomris'e hem İngilizce hem de Türkçe olarak aktardığını söyleyerek babasının bu kitabı okurken gözlerinin dolması hasebiyle yetişkinliğinde de karşısında ağlayan birisini görse gözyaşlarını tutamadığını belirtir (2020, s. 351).

Güncelerinde sıkça ele aldığı konulardan birisi olan sinemayla olan ilişkisi de çocukluk dönemine uzanır ve bu doğrultuda dedesi, sinemaya birlikte gidişleriyle hatıralarında ayrı bir yer edinir. *Yazlı Günler* isimli günlüğünün 15 Şubat 1988 tarihli "Sinema-deliliği" başlıklı gündökümünden öğreniriz ki kendisini sinema delisi olarak tanımlayan yazar, dedesinin çapkınlığına karşı ev ahalisi tarafından bir önlem olarak görülürken dedesi tarafından adeta tatlı bir suç ortağı şeklinde tanımlanır. Çocukluğunda sinema sahipleriyle yakın ilişkisi olan dedesinden aynı zamanda filmlerin sevdiği sahnelerini fotoğraf olarak edinebilmesi gibi bir yarar da sağlar. Hikâyelerinde dede figürünün önemli olması da çocukluk zamanlarında onu oldukça etkileyen dedesinden gelir. Gittikleri filmler, yaşına aykırı olarak görülse de aile içindeki bu girift ilişkilerden dolayı Uyar'ın sinema aktivitesine engel teşkil etmemektedir. Hatta çocukluğunda dedesiyle başlayan sinema tutkusundan yola çıkarak yetişkinlik dönemlerinde "sinema yıldızlarıyla yaşanacak sınırsız özgürlükte hayallere dayalı bir oyun" tasarlar (2020, s. 159-161). *Tanışma Günleri/Anları*'nda gerek sinema izleyicisinin gerek kurgu unsurlarının gelişen imkânlara rağmen eksik kalışından duyduğu rahatsızlıktan ötürü artık sinemaya daha seyrek gittiğinden dem vurur (2020, s. 400-402). *Yüzleşmeler*'de yine dedesiyle bu yolla kurdukları özel dostluğa ve dedesinin aile içindeki yerine atıf yaparak hatıralara dayandırdığı tutkusuyla ilgili sanat yapıtlarında estetik ve sunuşa dair sorgulamalara günümüz örnekleriyle girişir. Aynı zamanda sinema izleyicisinin de mevcut nahos hâlini sorgular. Yoğun şekilde film izlediği dönemlerinden yıllar sonra izlediğini hatırladığı ancak

hislerini anımsamadığı filmler, televizyonda karşısına çıktığında kendi deyimiyle “hiç değilse bu gençlik anılarına sığınıp aynı tadı değilse bile bir benzerini bulmak” için bu filmleri bu sefer kendi çocuğuyla izler (2020, s. 435-438).

Yazlı Günler'in 2 Haziran 1986 tarihli “Sevgi İçin Dört El Sonat” başlıklı gündökümünde kurgu bir başkişiyeye olan özleminden bahseder. Bu kurgu kişinin kendisine yine kurgu bir masalı anımsatışını, özleminin bir parçası yapar: “Molina’yı çok özleyorum. Özellikle geceleri, odamın duvarları iyice bastırıldığında onun sesini, düşlerini, yalanlarını. Çocukluğumdan beri etkisinden kurtulamadığım *Yıldızların Çocuğu* masalını (yazarını bilemiyorum) anımsatıyor bana.” (2020, s. 69). Anımsama, Marcel Proust’ta olduğu gibi Tomris Uyar’da da çocukluk zamanlarına ait güzel anlara gitme yolunda aracı görevi görmektedir. Temizlik yapması için evine çağırdığı bir kadın (hâldeki olay), yazarı çocukluğuna götürür ve böylelikle çocukluğunda evlerine gündeliğe gelen temizlikçi kadına kadar ev ve ev içi düzen güncelerinde yer edinir:

Annemin inancına göre mutlaka iyi bir et yemeği pişirilmeliydi, saat on birde kahvesi yapılıp götürülmeliydi, para pula ilişkin konuların onun önünde açılmamasına özen gösterilmeliydi. (...) Anneanneye göre hizmetçi kadınlarla içli dışlı olmamak, onlara mesafeli davranmak gerekirdi, yoksa başınıza çıkarlardı. Sürekli gözdağı verilmeliydi çalışanlara, toplumdaki yerleri unutturulmamalıydı. Bizim soframızda yerleri yoktu onların, zaten rahat edemezlerdi, doğru dürüst yemek yemeyi bilmezlerdi çünkü. Anneanne, şerrinden kurtulmak isteyen emekçilere küçük tuzaklar hazırlardı: ufak tefek borçlar takarak dönmelerini sağlardı. (2023, s. 357-358).

Yazarın hatırası, annesi ve anneannesinin kişiliğine dair ipuçları da verir. Bu hatıralarından öğreniriz ki temizlikçinin geleceği gün, annesi sanki bir temizlikçi değil de misafir çağırması gibi - belki de “yabancı geliyor, bizi pis bilmesin” çekincesinden- evi neredeyse elden geçirir ve konuğu için hazırlık yaparken anneanne adeta bir sınıf ilişkisini yansıtmak isteyen bir tutum sergiler.

Hayata karşı aşırı derecede nesnel bir tutum geliştirmişini “nesnellik hastalığı” olarak tanımlayan Tomris Uyar, alaycı bir dille kendisini de “nesnellik hastası” olarak nitelendirir: “Nesnellik hastası, düşünmeyle duygulanmanın birbirinden kesin bir çizgiyle ayrılamayacağına inanır. Çocuk yaşından başlayarak, düşünceleri aracılığıyla duygulanabildiğini, duygulanmaları aracılığıyla yeni düşüncelere kavuşabildiğini fark etmiştir. O yüzden hiçbir veriyi bu ölçütlere vurmadan, sorgulamadan benimseyemez, hiçbir sorgulamaya da fazla bel bağlamaz.” (2023, s. 336). Zamanla genel yapıya aykırı düşen kişisel sesini yükseltmeyi öğrendiğini belirten Uyar, bir taraftan hem kendine hem de topluma ilişkin sorularına nesnel cevaplar bekler, diğer taraftan da sorularına eksiksiz bir yanıt alamayacağını bilir. Yine de düşüncelerini savunmaktan vazgeçmez. *Günlerin Tortusu* içerisinde yer alan 25 Ağustos 1982 tarihli gündökümünde değindiği bu hususun köklerini de çocukluk döneminde bulur. “Her zaman olduğu gibi yine kimsenin hakkını yememek, sevgilere abanmamak, nefretten medet ummamak ve sürekli özeleştiriyi yapmak eğilimindeyiz.” (2023, s. 337) diyen yazar, yakınları da dâhil kişilere ve olaylara bazen hastalık derecesine varan bir nesnellikle yaklaştığını dile getirir.

Tomris Uyar’ın çocukluğunu anımsayışında o yıllar içerisinde yerleşik veya rutin olguları anlatarak genel bir yaşayış dökümü yapması vardır. Bu anlarda özellikle bir anıyı değil, öyle yaşamış olmayı hatırlamaktadır. Anımsayış yolları olarak doğrudan yaşantıları sayıp dökümlerle birlikte özel bir yaşantı izi sunmadan, sadece o günlere dair anımsamalarda bulunuyor oluşunu da okura hatıralarını bir kaynak olarak kullandığını hissettirmek adına belirtir.

Gençlik Yıllarındaki Hatıraları

“Genç kızlığa giriş, ilk gençlik ve gençlik” gibi kavramları kullandığı güncelere bakıldığında Tomris Uyar’ın gençlik günleri olarak bahsettiği zamanlarınının 13-14 yaş ila evlendiği üniversite yılları arasına denk geldiği görülmektedir.

Yazlı Günler'in 14 Temmuz 1986 tarihli "Gerçeğin Şaşırtıcı Kurgusu" başlıklı gündökümü, eski bir okul defterinin ortaya çıkışıyla başlar. Kurguda bile garipsenecek tesadüfler silsilesiyle gündökümünde bahsi geçen okul defterinin olası sahibinin çocuğu olma ihtimali olan bir kişinin eline geçmesinin anlatımıyla olayı aktaran yazar, bu noktada çıkarımını gündökümüne not düşer: "(Bütün mektuplarınızı, gençlik anılarınızı yakın derim.)" (2020, s. 84). Çünkü yıllar sonra bir kişi ve onunla ilgili kimselerin bu tür rastlantılarla kapılacağı duygu durumları onu tedirgin etmiştir. *Tanışma Günleri/Anlar*'nın "Özetleme Huyu" başlıklı gündökümünde sağlığında bir çeşit vasiyet maddeleri sıralar, maddelerden birisi "Bana yazılmış ya da benim yazdığım mektupları yayımlamaya kalkışacaklarsa, şimdiden eseflerimi yağdınıyorum!" şeklindedir (2020, s. 248). Ki yıllar sonra oğul Hayri Turgut Uyar, annesine ait mektupların elinde kalanlarını yaktığını ifade eder:

Yırtıp çöpe attım. Yüze yakın mektubu okumadan yırttım. Onların arasındaki özel bir şey beni hiç ilgilendirmez. Benim için yazılmamış bir şeyi okuyamam. Ayıp gelir. Utanırım. Okuyamam. Elbette yırtmadan içeriğini anlamak için kabaca baktım; özel olduğunu anladığım anda yırttım. Onlar aşk mektubuydu. İkinin arasında kalması gerekirdi. Öyle de oldu. (<https://t24.com.tr/foto-haber/hayri-turgut-uyar-anne-babamin-ask-mektuplarini-yirtip-cope-attim,7439/6>).

Tomris Uyar; ilkokulu Taksim'deki Yeni Kolejde (1952), ortaokulu İngiliz High School'da (1957), liseyi Arnavutköy Amerikan Kız Kolejinde (1961) okur. 1963'te İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesine bağlı Gazetecilik Enstitüsünü bitirir (1963) (Uyar, 2023). Güncelerinde ilkokul yıllarına ait okul ve eğitim anlamında bir hatıra yer almamaktadır. Ancak yazarın sosyal ve özel yaşamında etkileri olan İkinci Yeni'de biçim ve içerik açısından atıflarda bulunulan Divan edebiyatı ile ilgili bir bahis, bu döneme dair hatıra olarak güncelerinde yer edinir. *Günlerin Tortusu*'nun 6 Şubat 1982 tarihli gündökümünde ele aldığı bir meselede o günkü yerini sorgulamak için yaptığı geri dönüşü, ilkokul sıralarında Divan edebiyatıyla tanışmış olmasıyla başlatır. Yazar, şiir yazmasa da hikâyelerinde etkilerini hissettiği ve hissettirdiği İkinci Yeni'nin beslendiği kaynaklardan etkilenmiştir. İlkokul ile ilgili durum, yazarın ortaokul yıllarına dair hatıralarını takip etme açısından da geçerlidir. Kısa bir bahiste daha sonra kolej yıllarındaki arkadaşlıklarına dair çeşitli kopukluklara karşın hâlen ortak noktalara sahip olduğu ve ilişkiyi sürdürdüğü bir ortaokul arkadaşı olduğunu okuruz (2023, s. 314-318). Öyle ki *Günlerin Tortusu*'nun 12 Ocak 1980 tarihli gündökümünde yazar, o yıllara dair doğrudan bir hatıra aktarmamakla birlikte güncesinde "Oldukça çalkantılı günler geçirdi, isteklerinin çoğunu gerçekleştirecek zaman bulamadı. Şimdi evli, kocasını da seviyor." (2023, s. 281) sözleriyle tanıttığı ve o günlerin canlı bir hatırası olarak gördüğü arkadaşıyla irtibatını sürdürdüğünden bahseder.

Sesler, Yüzler, Sokaklar'ın 21 Haziran 1975 tarihli gündökümünde Uyar, kendisine Amerikan Kolejleri Mezunlar Derneğinden gelen bir çağrıdan söz eder: "Kıyafet serbestmiş. Zengin menü, bol viski ve Tiffany Discotheque varmış. Geçen sefer de resital eşliğinde moda defilesine çağrı yollamışlardı. Alay mı ediyorlar benimle?" (2023, s. 42). Uyar'ın mezuniyet sonrası kolej çevresiyle kurumsal çerçevede de irtibat hâlinde olduğu görülmekle birlikte bir kurumun değerler bütünü içerisinden çıkmış bir çevrenin bir araya gelme aktivitelerine karşı ise kopukluk yaşadığı açıktır. *Günlerin Tortusu*'nun 15 Nisan 1982 tarihli gündökümünde yatılı okumuş kız öğrenciler üzerine verdiği genellemeler, dolaylı olarak Uyar'ın o yıllarda kendi çevresinde gözlemlediği yaşantılara işaret etmektedir. Bu kız öğrenciler, toplumsal konumları ayırt edilmeksizin o yılların konuşma, giyim-kuşam paylaşımı gibi aktivitelerini sürdüren, yatılı okulun getirdiği aile ortamı yoksunluğunu giderme eğiliminde, günlük rutinleri bir düzen içerisinde sürdürmeye çalışan, tertip düşkün ve düzenlerini hane halkına rağmen sürdürme çabasında olan kişiler topluluğu olarak yansıtılır (2020, s. 319-321). Mezuniyet sonrası öğrenci çevrelerine ait kurumsal aktivitelere olan uzaklığı, Uyar'ın sıraladığı bu özelliklere karşı mesafesiyle paraleldir.

Kolej yılları, Tomris Uyar için o zamanlardan artakalan bazı aksak bağların yanı sıra Uyar'ın hayatını şekillendiren edebiyat faaliyetlerinin temellerinin atıldığı dönemlerden birisidir. Zira bu yıllarda edindiği edebiyat donanımından güncelerinde söz etmektedir. *Yazılı Günler*'in 1985 tarihli "Yazma Hastalığı" başlıklı gündökümünde yazma konusunda kolej öğretmenlerinden Dr. Davidson ve Vildan Acuner'in ismini zikrederek kendilerinden aldığı yazma derslerini anlatır. Dersler seçmelidir ve hafta sonu, ders sonraları akşam saatlerinde yahut hafta sonu sabah okula gidilmesi gerekmektedir. Kendisi de bu derslere katılan birkaç yazı meraklısından biridir. Derslerin esnek yapısı sayesinde katılımcılar, müfredat dışı güncel Türk edebiyatıyla da muhatap olabilmektedir. James Joyce, Marcel Proust, Thomas Mann, William Faulkner gibi isimler derslerde işlenmektedir. Edebiyatın oyun olarak inceliklerinin öğrenildiği bu dersler, aynı zamanda edebiyatı bir uğraş olarak da öğretmektedir: "O günlerde de yazarlığın öğrenilebileceğini sanmıyordum, şimdiyse iyice biliyorum. Ama *yazmak* öğrenilebilir ve öğrenildiğinde, yazma hastalığı ile yazarlık arasındaki ayırım da açığa çıkar." (2020, s. 39). Uyar'ın hayatına şekil veren hem şahsi tutkusu hem de mesleği olan yazma uğraşına dair karakteristik görüşleri, gönüllü takip ettiği kolej derslerindeki edinimleriyle şekillenerek hayatı boyunca etkisini sürdürür.

Tanışma Günleri/Anları'nda kolejde okutulan ve örnekler açısından zengin bir kitap olarak gördüğü Amerikan edebiyatı derlemesi ile ilgili düşüncelerinden "Ayrıca yazarları, dönemin ünlü eleştirmenleri gözünden değerlendirme olanağımız da vardı. Gelgelelim Tennessee Williams'ın adı geçmiyordu bile." (2020, s. 324) cümleleriyle bahseder. Uyar, bahsi geçen güncesinde, bahsi geçen derste ele aldığı yazarın muzır-sakıncalı ve farklı yanları sebebiyle ayrıksı olmasını anlatmak için kolej yıllarının kendisini besleyen seçkisine döner. Scott Fitzgerald ve *Muhteşem Gatsby* eserini anlattığı bir diğer gündökümünde kitabı ilk okuduğu dönem olan kolej birinci sınıfa gider:

Kolej birinci sınıfta *Koca Gatsby*'i okuduğumda ne kadar sarsıldığımı anımsıyorum. O günlerde kız öğrenciler defterlerini, kitaplarını ünlü sinema oyuncularının posterleriyle kaplardı. (...) Bu tür bir alışkanlığım olmamasına karşın hemen Hachette'e koşmuş, cep harçlığımı silip süpüren bir Fitzgerald yaşam öyküsü almıştım. Çünkü onun büyük boy bir fotoğrafı vardı kitabın gömleğinin arkasında. (...) O hafta boyunca arkadaşlarım onun hangi filmde oynadığını sordular boyuna!

(...)

İngilizce öğretmenini, kitabımı bir sinema oyuncusunun resmiyle kaplamama çok şaşırdığımı belirtti, bana yakıştıramadı. Fitzgerald'ın adını bile duymamıştı! (2020, s. 346).

Tomris Uyar; rol modellerin veya hayranlıkların edinildiği ve bunların dış dünyaya kendi kimliğinimişçesine yansıtıldığı yaş dönemlerinde yaşamı boyunca sürecektutkusunu ön plana çıkaracak seçimler yapar. Aynı zamanda ironik bir şekilde İngilizce yazar büyük bir yazarın adını dahi bilmediği ifade edilen İngilizce öğretmenini, yine de Uyar'ın perde şöhretlerine tutulmuş bir öğrenci olmamasını ummaktadır. Tanınmış mezunlarıyla da ünlünen Amerikan Kolejinin tanınmış mezunlarından olan yazar, aynı dönemde mezun olduğu ve hakkında malumatı olduğu başka tanınmış figürlerden de günlüklerinde söz eder. *Yüzleşmeler*'de zengin-iş adamı profili ile ilişkin olarak kolej yıllığına başvurur. Bu sayede okurlar, Özer Uçuran ve Tansu Çiller isimleriyle karşılaşır. Söz konusu isimlerden Uçuran, yıllıkta sonraki günlerde tartışmalı bir konu hâline gelecek şahsi erdemlerine sahip biri olarak anlatılır. Tomris Uyar ise bu anlatım biçimindeki yanlış ve görgüsüz havanın aslında ilerleyen yıllarda tartışılan şahsiyet meselesinin erken bir habercisi olduğunu sezdirmektedir. Güncede bahsedilen yıllıkta Çiller'in abartı sayılacak derecede sosyal kulüp faaliyetlerinde boy gösterdiğini görmek, sonraki yıllarda ülkenin ilk kadın başbakanı olacak kişinin kişiliğine dair ipuçlarını erken dönemlerde verdiğine dair bir göstergedir (2020, s. 481).

Kolej yıllarının etkileri; yalnızca meslek hayatına ve arkadaş çevresine ilişkin olarak değil, geçmişten gelen duygusal bir ilişki olarak da hayatının son yıllarına değin sürmüştür. Ömrünün son yıllarına doğru kırk yıl öncesinden çıkagelen bir telefon, kolejdeki son yıllarındaki sevgilisindendir

ve bunun üzerine uzun zaman sonra tekrar bir görüşme gerçekleştirirler. Uyar, buluşmanın daha başlarında “anlatılmaz -yani büyük değil de sözcüklere sığmayan- bir tedirginlik” (2020, s. 537) yaşar. Davranışları ve beyanlarındaki tutarsızlıklarından dolayı eski sevgilisinden soğuması uzun sürmeyen Uyar, ikili ilişkilerdeki tavrı ve kendi şahıs özelliklerine ilişkin olumsuz beyanları işitince kafasındaki ipler iyice kopar. Eski sevgilisi için “geçmişteki önceden tasarlanmamış kopmalarınıza bir uzağı-görürlük kılıfı giydiriyor.” (2020, s. 538) ifadesini kullanır. Kopuklukların bir saçak hâlinde kalmasındansa kökten kesilip atıldığı ve halledildiği bu olay ile güncelerdeki kolej yılları ile ilgili son veriler de böylece biter. Yazar ve okuyucu tarafından sonuna yaklaşılacak günceler gibi kolej yıllarına ait veriler de noktalanır ve kapatılır.

Çocukluk hatıralarında yer verdiği ve hayatı boyunca kendisiyle birlikte olan deniz tutkusu, gençlik hatıralarında da karşımıza çıkar. Bu yıllardaki hatıralarında deniz, süregelen arkadaşlıkların kurulmasına katkıda bulunan bir araç mahiyetinde verilir. *Günlerin Tortusu*'nun 26 Mayıs 1984 tarihli gündökümünde Ali Koçman ve ablası Okşan olarak tanıttığı “ilk gençliğinin deniz arkadaşları” karşımıza çıkar: “Denizi sevmeyenler bu dostluğun gelip geçici de olsa ne büyük önem taşıdığını bilmezler.” (2023, s. 387). Uyar'ın deniz tutkusunu birlikte zenginleştirdiği kişilerle olan münasebetleri, zaman ve mekândan ayrı olarak hayatının bir köşesinde her an kaldığı yerden devam edebilir. Çünkü deniz ile bağdaştırılan arkadaşlıklar; Uyar için olduğu yerde kalan değil, kalıcı olan bir ilişkidir.

Yazlı Günler'in 1 Mart 1987 tarihli “Yabancı Gibi” başlıklı gündökümünde flört üzerine ele alacağı bir yazının başında “bu kadar güzel bir erkek gördüm mü daha önce” şeklinde geriye dönük bir sorgulamaya girişir ve bu yaşlardaki deneyimlerini, neden flört gözüyle gördüğünü aktarır: “Geçmişimi tarıyorum: 15 yaşındayken birlikte futbol oynadığım mahalle arkadaşlarımı, 17 yaşında Tarabya'da geceleri birlikte gezdiğim delikanlıları. O yaşta da duygularım aynıydı. Flörtün cinsellikle *çok doğrudan* bir ilişkisi yoktu, bir yaşama biçimiydi benim için.” (2020, s. 107). Karşı cinsle kurduğu sağlıklı ilişkilerin normalden farklı bir samimiyetle ilerleyebilmesi ve bundan farklı bir ilişki hazzı kurabilmesi, yetişkin çağlarında da güncelerinde yer alacak bir özelliğidir. Gençlik hatıralarından anlaşıldığı üzere bu, adeta tabiatından gelen kalıcı bir özelliği olarak öne çıkmaktadır.

Yazlı Günler'in 20 Nisan 1988 tarihli “Oktay Rifat ile” başlıklı gündökümünde şair ile tanışıklığını anlatırken yaş ve meslek anlamında yetişkin bir kadındır: “Yalnızca onun şiiriyle ilk karşılaştığım günlerdeki genç kız heyecanımdan söz etmiyorum burada. Çevirileri yayımlanmış, öyküleri kitaplaşmış genç bir kadındım tanıştırıldığımızda.” (2020, s. 174). Tomris Uyar, gençlik hatıralarını vermemekle birlikte bunun okur tarafından bile anımsanma ihtimali olan bir durum olduğunu sezerek bu hatıraları, onları işe karıştırmayarak bir bakıma tersten anar. Çünkü anlatının içerdiği bir bakıma eski günlerinde bahsettiği flörtöz bakış açısına sahiptir.

Tanışma Günleri/Anları'nın “Gladyatörlük” başlıklı gündökümündeki kademeli geri dönüşler, okuyucuya Uyar'ın gençlik dönemlerindeki bir hobisinden kalan hatıraların izlerini yine mevcut yazının olduğu güne doğru izleme imkânı verir. Televizyonda verilen Galatasaray-Monaco maçı münasebetiyle başladığı güncesi, kendisini önceleri tanıştığı bir Galatasaraylı futbolcu ile olan anısına götürür. İlk olarak 1979 civarı olduğu belirtilen bu tanışma gününe gidilir. Daha önce “Bir zamanlar ateşli bir Fenerbahçe taraftarıydım, takımımın hiçbir maçını kaçırmadığım gibi maçlara sarı bluz ve lacivert etekle gitmekten, yani giyimde renk estetiğini çığnemekten de kaçınmazdım.” (2020, s. 297) ifadeleriyle belirteceği taraftarlık dönemlerinin ne zamana denk geldiğine de söz konusu futbolcunun aktif yıllarına bakarak ulaşılabilmektedir. Küçük Ali olarak anılan Ali Soydan ile tanışmasını anlatan yazar, Soydan'ı Galatasaray formasıyla izlediğini belirtir. Yazarın bu ifadelerinden yola çıkarak futbolcunun futbol kariyerine bakıldığında 1951-1957 yıllarında Galatasaray takımında oynadığı görülmektedir (Aytuna, 2015: e-kaynak). 1941 doğumlu Uyar'ın çocukluktan çıkıp genç olduğu dönemlerle örtüşen bu yıllar, yazarın gençlik dönemi hakkında dolaylı yoldan ulaşılan ve sürüşünü izlediğimiz bir hatıralar silsilesinin ilk basamaklarını

oluşturmaktadır. “Sporun hiçbir dalına ilgi göstermemekle övünen aydınlardan değilim.” (2020, s. 297) diyen yazar, entelektüel dünyada yadırganması doğal karşılanabilecek bir spora bir zamanlar gösterdiği ilgiyi de tuhaf bulmaz.

Şahsi zevk ve deneyimlerine okuru eşlik ettirmeye devam ettiği *Tanışma Günleri/Anları*'nda yer alan bir gündökümünde hayatının son demlerinde baş gösterip ölümüyle neticelenecek hastalığı süresi hariç sıkı ilişki içinde olacağı bazı keyif verici madde tüketimlerine değinir ve bu doğrultuda “İçki ile on beş yaşında falan ailece gittiğimiz bir plaj gazinosunda tanıştım.” (2020, s. 394) diyerek ilk içki deneyimini paylaşır. Tütün ile tanışmasının daha sonralarına isabet ettiği görülür. Hayatının çoğu alanında şahsi adına zararlarını da bilerek önem atfettiği bu alışkanlıklarına başlayışları, kendisinde çeşitli alanlardaki yaşantılarıyla alakalı bir hatıra niteliği taşıyan kilometre taşı olarak vücut bulmaktadır.

Yüzleşmeler'de hikâyelerindeki otobiyografik izlere açtığı kapılardan birisini okura verir:

On dört yaşından sonra, tutulduklarına hep anlayış, sevecenlik ve dostlukla yaklaşmayı öğrettin kendine. Yaz geceleri, sevdiğinle sevgilisinin en az yirmi adım ötelinde yürüyüşlere çıktın. Onlar öpüşürken bir bahçe duvarına iliştin, bekle din, yaz gecesinin, yaz göğünün tadını çıkardın. Yalnız denize gerçekten âşık olabileceğini ve bu sevginin süreceğini düşündün, mutlu oldun. (2020, s. 451).

Sonrasında bu tespitinde haklı olduğunu ve haklılığının belirti ve sebeplerini sıralayıp suya dair ilk hatıralarıyla bağlanmak için bebeklik dönemine kadar iner. Hikâye biçiminde sunduğu otobiyografik izler ile güncelerini sade bir anımsama ya da vakalar silsilesi olarak değil, şahsi his ve düşünceleri doğrultusunda detaylarıyla aktarabileceğini gösterir.

Hayat arkadaşı Turgut Uyar'ı tanıyışını da *Tanışma Günleri/Anları*'nda aktarır:

Turgut'la Ankara'da, 1961 kışında düzenlenen bir şiir gecesinde tanıştık, daha doğrusu ben onu tanıdım, onun beni fazla umursadığını sanmıyorum. Konuşma sesi, *Dünyanın En Güzel Arabistanı*'ndaki -bana fazla erkeksi gelen- şiir sesine oranla çok yumuşaktı. Bir gece sonra Sanatseverler Kulübü'nde kalabalık bir masanın iki ayrı ucuna düştüğümüzde onu çaktırmadan inceleme olanağı buldum:

(...) ama Turgut Uyar'ın yakışıklılığı düpedüz doğuştandı.

Tanıştığımızda ben yeni evlenmişim; Turgut, nicedir evliydi. Bir gün birlikte olacağımız ikimizin de aklının ucundan geçmemişti, ayrıca aramızda önemli bir yapı farkı vardı. (2020, s. 349).

Turgut Uyar hakkında bir günce yazma vesilesiyle aktardığı tanışma hatırasının takip eden detayları da Tomris Uyar'ın kim olursa olsun kişisel gözlemlerinde yalın ve nesnel ifadeleri kullanabilmesine örnek teşkil eder. Âdeta basit bir gözlemci gibi izlenimlerini aktarmaya giriştiği ilk cümleden tavrı anlaşılmalıdır. “onu çaktırmadan inceleme olanağı buldum” sözleriyle bahsettiği zamanlar, 20 yaşındadır.

Gençlik hatıralarını anımsamasında şarkıların payı da azımsanmayacak derecededir. *Yazlı Günler*'de 13 Ekim 1987 tarihli “6x7=49” başlıklı gündökümünde (2020, s. 138) The Platters dinlemenin -özellikle dönemi paylaştığı yaşlılarıyla dinlemenin- ortak geçmişi güne doğru çeken bir etkisi olduğundan bahsederek anımsamalarına anahtar olan basit bir aracı böylece paylaşır. *Tanışma Günleri/Anları*'ndaki bir başka gündökümünde Almanya seyahatinde konuk olduğu sofrada bir yabancıdan İtalyanca şarkıları gerçekten sevip sevmediğine dair sorusuna cevabı “Genç kızlığımda dans ettiğim kişileri anımsatıyorlar dersem...” (2020, s. 417) şeklinde olur.

Bazı edebiyat söyleşilerinde dikkatimi çekti: kişinin özellikle gençken daha az mutlu olduğu gerçeğinden habersiz çoğu. Gençken bir arayış içinde olduğunuz; kim olduğunuzu, yaşamın size neler vereceğini, sizden neler alıp götürceğini kestirmeye çalışırsınız, eğilimlerinize göre bir yol çizmeye çalışırsınız. Ancak başkalarının sunacağı reçetelerin doğru olmayabileceğini

kavradığınız anda yetişkin biri sayılırsınız. Bilirsiniz ki yaşlıların size birtakım sıfatlarla önermeye çalıştıkları edebiyat, onların küçük, bencil, güvenceli, rahatça ikiye bölünebilen dünyalarını sarsmayacak bir edebiyattır. (2020, s. 146)

cümleleriyle gençlik dönemine bakışını ifade eden Tomris Uyar, her zaman gençlik dönemine ait pozitif örneklerle karşımıza çıkmaz. *Günlerin Tortusu*'nun 7 Kasım 1983 tarihli gündökümünde "(...) gençliğimin sevdiğim şarkılarını aynı irkiltiyle dinliyorum. Bu gidişle geçmişsiz mi kalacağım?" (2023, s. 370) diyen yazar, kötü anımsamaları beraberinde getirecek şarkıları dinlemeyi kesmesinin, hatıralarını şimdiki zamanda yaşatmamak ve ölüyü öldüğü yerde bırakmak gerektiğinin farkındadır.

Sonuç

1975-1999 yılları arasında yazdığı günceleriyle yaşamı ve sanatı potasında eritip hayatla bir uyum yaratmaya çalışan Tomris Uyar, bu uyumun bir kusursuzluğu ifade etmediğini de bilir. İsteddiği, uyumsuzlukların sürdürülmeye müsait kılınabileceğini "gündökümü" adını verdiği yazıları göstermektedir. Nitekim "Bir Uyumsuzun Notları" alt başlığı ile yazdığı güncelerine "uyumsuz" sıfatını bilinçli bir şekilde seçer. Bununla birlikte hayata dair düşüncelerini ve önemli anlarını paylaştığı güncelerinde okurun her şeyi bulamayacağını da belirtir. Çünkü günceleri, her ne kadar gerçek yaşantıya dayandırılrsa da tamamen şeffaf değildir. Uyar'a göre "(...) yazar, gizli benliğini en iyi yargılayan -en azından yargıladığını sanan- kişidir." (Uyar, 2023, s. 406). Bu nedenle yazdıklarının okunacağını bilerek güncelerinde anlatılmasında sakınca olmayan şeyleri anlatır.

Kişisel yaşantılarının yanında sosyal, toplumsal, siyasal ve kültürel birçok anla karşılaştığımız güncelerinde çocukluk ve gençlik yılları da önemli anları arasındadır. Çünkü bu yıllar, karakteristik özelliklerinin büyük ölçüde ortaya çıktığı ve şekillendiği yıllardır. Geçmiş yıllara ait dönüşler, iki aylık bir bebek olduğu zamana değin uzanır. İlk yaşantıların etkilerinin ömür boyu süreceğini düşünen yazarın yaşamını ve eserlerini etkileyen su ve denizle olan ilişkileri bu dönemlerde şekillenir. Dini anlayışı ve dindarlıktan uzaklaşan tavrı, önemli ölçüde bu yıllarda belirlenir. Yaşamı boyunca sürdüreceği arkadaşlık ve gönül ilişkilerini kurması, kendi tercihi olmayan olay ve durumlara karşı bir tür uyumsuzluk geliştirmesi, sinema tutkusu, edebiyat zevki ve görüşleri yine bu yıllarda başlar ve biçimlenir. Kısaca bahsi geçen zamanlar, Tomris Uyar'ın kişiliğinin şekillenmesinde önemli rol oynar. Öyle ki bilinçaltını, aile ve sosyal ilişkilerini, meslek yaşamını büyük ölçüde belirleyen pek çok husus bu evrelerdeki yaşantılarına dayanır. Su imgesinin yaşamı boyunca kendisini takip etmesi, aile bireyleriyle sınırlı ama karşılıklı sevgi ve samimiyete dayanan ilişkileri, karşı cinsten kimselerle daha çok arkadaşlık kurması, mesleki yönelimlerini belirlemesi gibi hususların kaynağı geçmiş deneyimlerindedir.

Çocukluğu ve gençliği kritik bir dönem olarak gören Tomris Uyar, Marcel Proust'a benzer şekilde anımsamalar yoluyla çocukluk ve gençlik yıllarına dönüşler yapar. Bazen duyulan bir müzik yahut izlenen bir film, onu geçmişe götürür. Böylelikle zamanı yeniden yakalayan yazar, bu yakalamalarına gündökümlerinde yer verir.

Kaynakça

Altan, E. (2022). *Tomris Uyar'la Turgut Uyar üzerine söyleşi: Ben koşarım aşağılara, koşarım.* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Barbur, J. (2019). *Uyumsuzça notlar: Bir Tomris Uyar kitabı.* Doğan Kitap.

Çetin, N. (2012). *Nesir türleri.* Akçağ Yayınları.

Fıstıkçıoğlu, F. M. (2021). *20. yüzyıl Türk edebiyatında günlük* (Tez No. 675417) [Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Kadızoğlu, E. (2011). *Tomris Uyar'ın öykücülüğü* (Tez No. 299904) [Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Kudret, C. (2003). *Örneklerle edebiyat bilgileri II.* İnkılap Kitabevi.

Yazbahar, Z. & Çelik, A. (2023). Bir uyumsuzun notları: Tomris Uyar'ın güncelerine yansıyan çocukluk ve gençlik hatıraları, *Mavi Atlas*, 11(2), 335-348.

Özkan, K. (2002, Nisan). Tomris Uyar ile söyleşi. *Virgöl*, (50), 8-12.

Uyar, T. (2016). *Kitapla direniş-yazılar, söyleşiler, soruşturmalar* (H. İnci, Haz.). Yapı Kredi Yayınları.

Uyar, T. (2020). *Gündökümü-Bir uyumsuzun notları II*. Yapı Kredi Yayınları.

Uyar, T. (2023). *Gündökümü-Bir uyumsuzun notları I*. Yapı Kredi Yayınları.

Yivli, O. (Ed.). (2017). *Modern Türk edebiyatı*. Günce Yayınları.

İnternet Kaynakları

Aytuna, F. (2015, 28 Şubat). Ali Soydan-Galatasaraylı küçük Ali. *Dinyakos*. 10.05.2023'te <https://dinyakos.com/2015/02/28/ali-soydan-galatasarayli-kucuk-ali/> adresinden alındı.

Uyar, H. T. (t.y.) Anne babamın aşk mektuplarını yırtıp çöpe attım. *T24*. 10.05.2023'te <https://t24.com.tr/foto-haber/hayri-turgut-uyar-anne-babamin-ask-mektuplarini-yirtip-copeattim,7439/6> adresinden alındı.